

№ 02 (823)
Студзень 2021 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

➔ **Погляд: кніга пра Ваўкавыск, выдадзеная ў Польшчы –**
стар. 2

➔ **Даклады: музеі ў медыяпрасторы, назвы манастыроў –**
стар. 3 і 6

➔ **Асоба: падтрымка краязнаўства У. Пічэтам –**
стар. 4

Вітаюць каляднікі з Макараўцаў, што на Бераставіччыне!

На тым тыдні...

Ратуюцца спадчынай

✓ На сцэне Вішоўскага СЦК і ВЧ Бялыніцкага раёна ў рамках раённага тэатральнага праекта адбылася прэм'ера народнай камедыі паводле п'есы Васіля Ткачова «Без Ягора будзе гора». Рэжысёр п'ястаноўкі Валянціна Паўловіч. Нягледзячы на неспрыяльную эпідэміялагічную сітуацыю, праект прадоўжыў існаванне ў анлайн-фармаце, але вішоўскія аматары «жывога» выканальніцкага мастацтва атрымалі асалоду ад ігры самадзейных актэраў.

Сюжэт п'ястаноўкі прасты: у вёсцы Шкірдзюкі, некалі шумнай і вясёлай, засталіся дажываць свой век толькі трое пенсіянераў: дзве жанчыны і мужчына – дзед Ягор (Уладзімір Чужаўка), які часта дапамагае суседкам. Аднойчы прапаў суседцы ўдава Наталлі Паўлаўне (Валянціна Паўловіч) не толькі дапамогу ў набыцці дроваў на зіму, але і сэрца. Жанчына 40 гадоў працавала настаўніцай у мясцовай школе, на яе вачах апусцела вёска, закрылася школа. Аднойчы ў жанчыны скончыліся дровы, а старшыня сельсавета прапанаваў разбурыць сцены школы, парэзаць на чуркі і імі паліць у печы... Жаданне Ягора і Наталлі Паўлаўны жыць разам некакоіць яшчэ адну геранію п'есы – Лізавету Акрошку (Валянціна Сельвянкова), якая праз усё жыццё пранесла цэплыя

пачуцці да Ягора. Любоўны «трохкутнік», сама таго не ведаючы, умацоўвае дачка Ягора – Анька (Алена Хартава), якая хоча забраць бацьку з сабой у горад. Навіна вельмі палюхае жанчын: на Ягоры трымаецца іх няхітрая гаспадарка і ўвогуле ўся вёска. Заканчваецца п'ястаноўка візітам паштальёнкі (Наталлі Герчук), якая прыносіць жанчынам тэлеграмы: у Акрошкі знайшоўся сын, ад якога не было доўгі час ніякіх звестак, а Паўлаўне прыслалі віншаванні былыя вучні, якія не забылі любімую настаўніцу.

✓ У аграгарадку Макараўцы ў Бераставіцкім раёне 10 студзеня супрацоўнікі мясцовай культасвет установы і аматары традыцыйнай культуры правялі абрад калядавання «Каляднае падарожжа». Каляднікі парадавалі жыхароў паселішча жартамі, байкамі, і традыцыйнымі каляднымі славямі. Людзі старэйшага веку з радасцю адзначалі, што лічыцца добраю прыкметай, калі дом наведвае Каляда з Казою. Усе гаспадары шчодра частавалі каляднікаў.

✓ 11 студзеня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» прайшло адкрыццё выставы-конкурсу дзіцячай творчасці «Зімяне впечатлення». У экспазіцыю ўвайшлі працы навучэнцаў мастацкіх школаў Мінска. Удзельнікам было прапанавана выказаць свае пачу-

ці да зімовага часу з дапамогаю жывапісу, графікі, скульптуры і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Мэта выставы – удасканаленне духоўна-маральнага выхавання і фарманне творчай асобы, падтрымка таленавітых дзяцей. Працы ўдзельнікаў ацэніць журы (прафесійныя мастакі, мастацтвазнаўцы, выкладчыкі выяўленчага мастацтва), пераможцы і прызёры атрымаюць дыпламы і запрашэнне на ўрачыстае ўзнагароджанне. Па выніках конкурсу будзе падрыхтаваны электронны каталог усіх твораў выставы.

Пабачыць зімовыя ўражанні дзяцей і моладзі можна да 30 студзеня.

✓ Выстава працаў «Калядныя ўзоры» майстроў і мастакоў народнага клуба «Ля возера» сёлета ў Браславе адкрылася 25-ы раз. Умовы не дазволілі сабраць на ўрачыстае адкрыццё экспазіцыі шмат браслаўчанаў, але ў краязнаўчым музеі паклапаціліся і зрабілі анлайн-трансляцыю. Гэтым разам выстава праходзіць пад назвай «Зімовы настрой», што адчуваецца ў многіх вырабах. Цэнтральную частку займае белаблакітнае панно Марыны Марозавай, якая нядаўна асвоіла ткацтва, сярод новых імёнаў таксама Галіна Бурко, якая прадставіла аўтарскія навагоднія цацкі з ваты. Уражваюць фігуркі Галіны Спашной з воўны і палімернай гліны. З'явіўся ў горадзе і яшчэ адзін майстар, які працуе

са скурай, – Аляксандр Бацок, ён пераехаў з Барысава і адразу пасябраваў з клубам «Ля возера». Далучыліся і дзеці, якія займаюцца ў студыі «Акварэлька» пад кіраўніцтвам Галіны Ставіцкай.

– Прадстаўленыя творы 37-і майстроў, напрыклад, пяшчотныя акварэлі Аліны Трукан, лялькі Вольгі Лысэнак, кераміка Валерыя Зінкевіча, цацкі Марыны Корсак, жывапіс Зоі Кальцовай, карціны Галіны Ставіцкай... – адзначыла кіраўнік клуба Наталлі Параневіч. – Пад час адкрыцця мы правялі галасаванне на найлепшага анёлка ручной работы, якімі ўпрыгожана наша ялінка: перамагла Ганна Жылевіч, адзначаны таксама Марыя Дворская і Валянціна Архіпенка.

Выстава «Калядныя ўзоры» будзе працаваць да канца студзеня.

Скарыстаная інфармацыя з паведамленняў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» (Мінск), сайтаў газет «Зара над Друцыю» (Бялынічы), «Браслаўская Звязда», «Бераставіцкая газета».

Кніга пра Ваўкавыск выйшла з друку ў Польшчы

У Польшчы на-
пярэдадні новага 2021
года свет пабачыла
ўнікальная кніга-аль-
бом на польскай мове
«Ваўкавыск – го-
рад трох народаў».
Аўтары кнігі – Міко-
ла Быхаўцаў і Рэната
Гаўрылік-Куклінска з
Гданьска.

М. Быхаўцаў жыў
ў Ваўкавыску, ён вядо-
мы на Гродзеншчыне
краязнаўца і гісторык,
які ўсё сваё свядомае
жыццё даследуе Ваўка-
вышчыну. Мікола напи-
саў і выдаў шмат кніг на
рускай і беларускай мо-
вах пра гісторыю ваўка-
выскай зямлі. Пра суаўтарку Р. Гаўрылік-Куклінску ён ска-
заў так: «Хоць Рэната Гаўрылік і нарадзілася ў Польшчы,
але адчувае вялікую сувязь з радзімай бацькі, вёскай Цімахі,
сваякі якога засталіся на Ваўкавышчыне і жывуць да сёнь-
няшняга часу. Многа разоў Рэната наведвала Ваўкавыск.
Сумесная праца над кнігай-альбомам працягвалася больш
за тры гады. У альбоме змешчаны як вядомыя фотаздымкі,
так і шмат невядомых з гісторыі Ваўкавыска. Кнігу пакуль
што набыць у Беларусі немагчыма. Калі атрымаю некалькі
асобнікаў, то вышлю ў Нацыянальную бібліятэку ў Менск і
падарую бібліятэцы Ваўкавыскага педагагічнага каледжа,
дзе знаходзяцца ўсе мае кнігі».

Кніга атрымалася сапраўды ўнікальнай. Гэта ілюстрава-
ная гістарычная аповесць пра жыццё беларусаў, палякаў і
яўрэяў у Ваўкавыску да 1939 года. Р. Гаўрылік у прадмове
да кнігі шчыра напісала пра краязнаўчую справу М. Бы-
хаўцава, які вельмі шмат зрабіў для гісторыі свайго краю. І
праца яго яшчэ па-сапраўдному неацэненая. Далей аўтарка
адзначыла, што «сапраўдная катастрофа Ваўкавышчыны
адбылася з пачаткам Другой сусветнай вайны. Няма доступу
да дадзеных, якія паказалі б, колькі жыхароў Ваўкавыска і
Ваўкавыскага павета былі знішчаны трыма дэпартацыямі ў
Сібір. Няма яшчэ даследаванняў і дадзеных, колькі людзей
выехалі ў Польшчу з Ваўкавышчыны ў 1945 – 1958 гадах.
Вядома толькі, што за перыяд 1946 – 1951 год з Ваўкавыска
выехалі ў Польшчу 378 сем'яў, а ў 1945 – 1947 гадах з
Ваўкавыска павета пераехалі ў Польшчу 1 907 чалавек».

Сяргей ЧЫПРЫН

У тэатры «Зьніч»

21 студзеня на сцэне Малой залы Беларускай дзяржаўнай
філармоніі адбудзецца паэтычны манаспектакль створаны
паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці».
Гэта самабытны, глыбока нацыянальны і паводле духу,
і паводле моўных сродкаў твор. Даследчык беларускага
фальклору, побыту, тонкі знаўца жывой народнай гаворкі, Ніл
Сымонавіч стварае своеасаблівую паэтычную «сюіту», дзе
гарманічна знітоўваюцца жартоўныя, гумарыстычныя «ноты»
і пранікнёная, шчымлівая «музыка» каханьня, чуюцца напевы
роднай зямлі, жытнёвага поля, «дзе ціша долы спавіла...».
«Родныя дзеці» – твор сучасны, вельмі актуальны. Тут
героі ставяць сабе, жыццю зусім няпростыя пытанні. На
некаторыя з іх дзевядзеці адказваць усім нам, родным
дзецям беларускай зямлі.

Сама гісторыя вучыла:
Шануй, народзе, і цані –
Усё, што поіць-жывіць шчыра
Тваёй свабоды карані!

Шануй душу сваю, народзе,
І ўласнай памяці не траць,
Каб у нязведанай дарозе
Ахвярай хуткасі не стаць!

Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна
Дзягілева, выканаўца – Мікалай Лявончык, музычная
суправаджэнне – Аляксандр Варановіч.

Больш інфармацыі можна атрымаць на сайце teatr-znich.
by. Электронны адрас teatr-znich@yandex.by; тэлефоны:
+375 17 331 75 53, +375 33 601 77 70, +375 29 631 44 61.

Паводле інфармацыі тэатра

Тысяча саракавы ўраджай Тураўшчыны

Адной з запаміналь-
ных летаўшніх падзеяў
для мяне стала свят-
каванні 1040-гадовага
юбілею старажытнага
Турава. Пра яго і хачу
згадаць на пачатку 2021
года.

Свята адбылося ўво-
сень – калі ўсе-ўсеньскія
справы гаспадарчыя зроб-
леныя. То можна і паве-
сяліцца. У старажытным
горадзе сабраліся яго
жыхары, кіраўніцтва,
старшыня Гомельскага
аблвыканкама завітаў,
каб ушанаваць тых, хто
цяжка працаваў, зерней-
ка да зернейка збіраў,
каб багачела зямля бацькоў.
Адметна, што да свята
майстры-печнікі зладзілі
печ, дзе гаспадары маглі
выпечы свае боханы, а по-
тым частавалі ўсіх прысут-
ных, каб добрым словам
згадалі тых, хто вырошч-
ваў збожжа, замешваў цеста
і пёк духмяны хлеб. А
кіраўнікі раёна запрашалі
на лепшых працаўнікоў
вёскі на сцэну, перад усім
людям, і ўручалі пада-
рункі.

Вакол замчышка пра-
цавала выстава жыўнасці
– каровы, бычкі, свінкі,
гусі, куры, качкі, тру-
сы – ўсе рохкалі, мыкалі,

кудахталі, гагалалі... Яны
таксама нібыта падцягвалі
народныя спевы, што раз-
носіліся далёка над хва-
лямі Прыпяці, стваралі
своеасаблівы акампане-
мент, так знаёмы нашаму
вясцоўцу.

Мяне вельмі радавалі
абрадавыя дзеянні, у якіх
бралі ўдзел дзеці, моладзь,
людзі сталага веку. Тут на-
родныя артысты з вёскі Па-
гост паказалі «Юраўскі ка-
рагод», «Багач», «Зліўкі»,
«Вяселле». Душэўна
спяваў гурт «Спасаўка»
з вёскі Чэрнічы (салісткі
Вольга Якушэвіч і Каця-
рына Санец). Дзіцячыя тан-
цавальныя гурты зладзілі
кампазіцыю «Багацей,
хлебная ніва!», ансамбль з

Мікашэвічаў дынамічна, з
імпэтам выканаў сучасныя
танцавальныя рытмы.

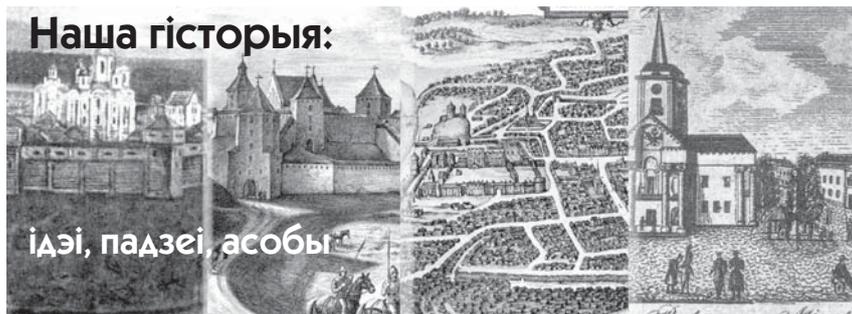
Усё гэтае відовішча ды-
хала народнасцю – у лю-
дзях, ва ўбранні, зваротах
да гісторыі. Гэты край
заўсёды працавіты і багаты
на таленты. Мяне таксама
запрасілі на сцэну і ўша-
навалі як ганаровага гра-
мадзяніна горада. Я шчыра
падзякаваў зямлі, якая
дала мне сілы, людзям,
якія вучылі мяне трады-
цыйнай абрадавай культуры.
Перадаў вітанні ад Бел-
ларускага фонду культуры
ды пажаданні малодшаму
пакаленню тураўцаў ша-
наваць родны край, памя-
таць гісторыю і продкаў.
А яшчэ – нізка пакланіўся
вядомаму фермеру, са-
праўдному гаспадару на
зямлі Міхаілу Шрубю, пра-
цаўнікам з вёскі Хільчыцы
Жыткавіцкага раёна.

Такая вось згадка
з канца мінулага года.
Мяркую, творчымі, шчы-
рымі, таленавітымі і
гаспадарлівымі нашчад-
камі быў бы задаволены і
Кірыла Тураўскі.

Мікола КОТАЎ,
танцамайстар,
пазаіштатны карэспандэнт
«Краязнаўчай газеты»

Гурт «Спасаўка» з вёскі Чэрнічы

Наша гісторыя:

ідэі, падзеі, асобы

Уладзімір Пічэта і разгортванне краязнаўчага руху ў БДУ ў 1920-я гг.

Адной з галоўных задачаў, што паўсталі перад маладой беларускай краінай, – было яе ўсебаковае вывучэнне. Імкненне да спазнання роднага краю ахапіла шырокае слаі насельніцтва. Краязнаўства зрабілася адным з галоўных прадметаў школьнай праграмы. У краязнаўчую дзейнасць былі ўцягнуты не толькі настаўнікі і выкладчыкі навучальных устаноў, але і аграномы, дактары, палітычныя дзеячы. Грамадскімі краязнаўчымі арганізацыямі была ахопленая ўся тагачасная Беларусь. Сярод дзяржаўных устаноў, што праводзілі грунтоўную краязнаўчую працу, былі Інстытут беларускай культуры (ІБК), Дзяржаўная бібліятэка, музеі, архівы, Мінская балотная і агранамічныя станцыі, Горы-Горацкі сельскагаспадарчы інстытут, а таксама Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт.

Першыя спробы арганізаваць краязнаўчае таварыства ў БДУ назіраліся ў сярэдзіне першага 1921/1922 навучальнага года, калі было створанае Беларускае культурна-асветнае таварыства пры БДУ. Быў распрацаваны статут, дзе акрэсліваліся мэты і задачы аб'яднання. Аднак далей праца не пайшла, паколькі сам універсітэт знаходзіўся яшчэ на стадыі станаўлення, і студэнты, як і выкладчыкі, былі больш занятыя пытаннямі арганізацыі навучальнага працэсу і студэнцкага быту, чым грамадскай працай.

1 лістапада 1922 г. на чарговым сходзе студэнтаў было прынятае рашэнне аб рэарганізацыі таварыства і пашырэнні яго дзейнасці з выключна асветнай да асветна-даследчай, што дазволіла аб'яднаць маладых людзей, якія не толькі цікавіліся «беларускай культурнай асветнай... працай», але і імкнуцца да вывучэння Беларусі. З гэтай мэтай была арганіза-

ваная адмысловая камісія, якая павінна была перагледзець папярэдні статут і паведаміць аб гэтым агульнаму сходу студэнтаў. Аднак цяжка сказаць, ці быў працяг дзейнасці камісіі.

.....
Гурткоўцамі С. Шутавым і М. Улашчыкам у час вандровак па ваколіцах Мінска было выпадкова знойдзенае Банцараўскае гарадзішча, якое дало назву цэлай археалагічнай культуры

.....
Наступны, 1923 г., быў багаты на фармаванне арганізацыі краязнаўчага зместу. Тагачасны беларускі перыядычны друк паведамляў аб арганізацыі ў пачатку года на рабфаку БДУ гуртка беларускай культуры з мэтай паглыблення і пашырэння сярод сваіх сяброў ведаў па беларусказнаўстве, а канкрэтна – па беларускай мове і літаратуры, гісторыі і этнаграфіі. Былі нават вылучаныя дзве секцыі: літаратурная і гісторыка-этнаграфічная.

Паралельна ў БДУ арганізавалі асобны кабінет краязнаўства пры педагагічным факультэце, стваральнікамі якога выступілі вядомыя беларускія вучоныя-географы А. Смоліч і М. Азбукін. У далейшым было вырашана заснаваць кабінет

этнаграфіі. Крыніцы сведчаць аб існаванні падобных кабінетаў краязнаўства амаль на кожным факультэце ўніверсітэта.

У наступным годзе па ініцыятыве студэнтаў на розных факультэтах і пры кафедрах было створана некалькі краязнаўчых гурткоў. Адзін з іх быў арганізаваны ў пачатку 1924 г. студэнтамі сацыяльна-гістарычнага факультэта М. Адзярыхам і М. Улашчыкам. На ўстаноўчым сходзе быў сфармаваны прэзідыум у складзе трох чалавек: М. Чарнушэвіч (старшыня), М. Адзярыха і М. Улашчык; абмеркаваны план дзейнасці. Спачатку ў студэнцкім краязнаўчым асяроддзі не было дакладнага ўяўлення аб змесце і напрамках краязнаўчай працы. Асноўную ўвагу яны сканцэнтравалі на зборы ўзораў фальклору, звестак пра помнікі гісторыі і культуры. Аднак паступова, разам з афармленнем краязнаўчага руху на дзяржаўным узроўні, стварэннем Цэнтральнага бюро краязнаўства (ЦБК), і да студэнтаў-краязнаўцаў прыйшло разуменне сутнасці краязнаўчай працы.

Праз некаторы час пасля ўтварэння гуртка быў узяты на ўлік у ЦБК, тады ж на адным з пасяджэнняў бюро М. Улашчык зрабіў першую справаздачу аб дзейнасці ўніверсітэцкіх краязнаўцаў.

Пасля зімовых канікулаў дзейнасць гуртка

часткова прыпынілася. Ажыўленне адбылося пасля таго, як гуртком пачаў кіраваць вядомы этнограф, археолаг і фалькларыст І. Сербай, які штотыднёва на сходах выступаў з дакладамі на археалагічную тэматыку, што садзейнічала павелічэнню колькасці сяброў гуртка. На пачатак красавіка 1925 г. у складзе гуртка ўжо налічвалася 50 сяброў.

У 1925 г. сябры гуртка разгарнулі даволі значную працу па вывучэнні Беларусі. У маі 1925 г. гурткоўцы былі прыцягнуты да сапраўднай працы, калі пад кіраўніцтвам І. Сербая яны прынялі ўдзел у правядзенні археалагічных даследаванняў групы курганоў у раёне в. Пятроўшчына і в. Рылаўшчына Мінскага раёна.

9 жніўня 1925 г. гурткоўцы здзейснілі падарожжа з мэтай абследавання стану Койданаўскага замка, па выніках якога былі падрыхтаваны аргументы ў газету «Савецкая Беларусь» і ў часопіс «Наш край», дзе ўздымаліся пытанні аб неабходнасці правядзення неадкладных ахоўных мерапрыемстваў і больш грунтоўнага вывучэння помніка.

Увосень таго ж года гурткоўцамі С. Шутавым і М. Улашчыкам у час вандровак па ваколіцах Мінска было выпадкова знойдзенае Банцараўскае гарадзішча, якое дало назву цэлай археалагічнай культуры. Студэнты зрабілі пробныя раскопкі, матэрыялы якіх былі дастаўлены ў Інбелкульт. Праз некаторы час М. Улашчыка запрасілі на пасяджэнне гісторыка-культурнай секцыі інстытута, дзе ён паведаміў пра знаходку на Банцараўшчыне, аб сітуацыі ў Койданаўскім замку і аб дзейнасці краязнаўчага гуртка пры БДУ. У выніку М. Улашчыка ўключылі ў склад адмысловай камісіі. Паводле ўспамінаў таго ж М. Улашчыка, нават тады працай гуртка зацікавіўся рэктар БДУ У. Пічэта.

.....
У. Пічэта меў дачыненне да ўсяго, што адбывалася ва ўніверсітэце, і тым больш не быў абіякавы да краязнаўчай дзейнасці

.....
Усе названыя арганізацыі мелі шэраг недахопаў: слабая арганізацыя, адсутнасць адзінага кіруючага органа і інш. Таму адчувалася патрэба ў стварэнні адзінага краязнаўчага таварыства, якое б мела на

мэце вывучэнне Беларусі па розных накірунках шляхам збору разнастайных матэрыялаў, апрацоўку сабранага і падрыхтоўку студэнтаў да самастойнай даследчай працы на месцах.

19 лістапада 1925 г. адбылося пасяджэнне ініцыятыўнай групы па ўтварэнні краязнаўчага таварыства пры БДУ. Было вырашана арганізаваць «адзіную краязнаўчую грамаду», што аб'яднала б розныя студэнцкія навукова-даследчыя суполкі, якія да гэтага часу існавалі на іншых факультэтах. Меркавалася, што грамада (ці таварыства) будзе складацца з рабфакаўскай, заалагічна-балагічнай, гісторыка-археалагічнай, эканамічнай, этнаграфічнай і мастацкай секцыяў. Планавалася, што ўзначаліць таварыства праўленне ў складзе 2 прафесараў, 2 студэнтаў і 1 рабфакаўца. 2 снежня 1925 г. адбыўся арганізацыйны сход, дзе прынялі рашэнне аб'яднаць 6 студэнцкіх краязнаўчых гурткоў агульнай колькасцю 43 чалавекі ў якасці дзеючых сяброў і 27 спачувачых. У праўленне таварыства ўваходзілі вядомыя беларускія вучоныя – выкладчыкі БДУ, такія, як рэктар БДУ У. Пічэта, В. Друшчыц, М. Бліадуха, а таксама студэнты, многія з якіх у далейшым сталі сур'ёзнымі вучонымі ў розных галінах. На працягу ўсяго існавання таварыства яго праўленне ўзначальваў У. Пічэта.

Трэба адзначыць, што У. Пічэта меў дачыненне да ўсяго, што адбывалася ва ўніверсітэце, і тым больш не быў абіякавы да краязнаўчай дзейнасці. Як гісторык-прафесіянал, ён меў вопыт працы ў архівах і таму добра разумеў важнасць гістарычных крыніцаў для краязнаўчага даследавання; з гэтай праблематыкай ён выступаў па розных краязнаўчых з'ездах і канферэнцыях. Першы раз з дакладам на тэму «Пра крыніцы па гісторыі Беларусі» У. Пічэта выступіў на Мінскай краязнаўчай канферэнцыі ў сакавіку 1924 г. На жаль, тэзісы таго даклада не захаваліся, і мы можам толькі здагадавацца аб яго сэнсе. Цалкам верагодна, ён гаварыў аб напрамках фармавання крыніцзнаўчай базы па гісторыі Беларусі, аб асноўных катэгорыях крыніцаў, магчыма, намячыў метадыку працы з крыніцамі пад час гісторыка-краязнаўчых даследаванняў.

Іванна БАМБЕШКА

(Заканчэнне ў наступным нумары)

«Маладыя краязнаўцы»

(Пачатак плана працы гуртка чытайце ў № 1)

Вучэбна-тэматычны план (другі год навучання)

№ п/п Тэмы	Усяго гадзін	У тым ліку тэарэт. практ.	
1 Насельніцтва тваёй мясцовасці	30	8	22
2 Тапанімічныя асаблівасці тваёй мясцовасці	16	8	8
3 Асаблівасці забудовы населеных пунктаў тваёй мясцовасці	22	10	12
4 Мінулае твайго краю	22	10	12
5 Твая малая радзіма ў гады Вялікай Айчыннай вайны	16	4	12
6 Працоўныя будні твайго краю	20	8	12
7 Апісанне прамысловага прадпрыемства тваёй малой радзімы (на выбар гурткоўцаў і кіраўніка гуртка)	20	10	10
8 Апісанне сельскагаспадарчага прадпрыемства тваёй малой радзімы (на выбар гурткоўцаў і кіраўніка гуртка)	20	10	10
9 Культура, літаратура і мастацтва тваёй мясцовасці	24	12	12
10 Падвядзенне вынікаў працы	26	6	20
УСЯГО:	216	86	130

Змест праграмы

1. Насельніцтва тваёй мясцовасці

Колькасць і нацыянальны склад, адукацыя насельніцтва нашай краіны і тваёй малой радзімы. Сучасныя дэмаграфічныя праблемы Беларусі і тваёй мясцовасці, нацыянальны склад, асаблівасці побыту, абрадаў, адзення розных нацыянальнасцяў краіны і тваёй малой радзімы. Узаемае ўзбагачэнне культуры розных народаў нашай краіны і тваёй малой радзімы. Знаёмства з песнямі, танцамі, музыкай творчасцю, вуснай народнай творчасцю (прымаўкамі, прыказкамі і інш.) нашай краіны і свайго краю. Народны каляндар. Самыя распаўсюджаныя прозвішчы ў населеных пунктах тваёй малой радзімы. Знакамітыя землякі роднага краю.

Экскурсіі па вучэбні этнаграфічных асаблівасцяў населеных пунктаў розных нацыянальнасцяў, у этнаграфічныя краязнаўчы музеі, майстэрні мясцовых мастакоў, народных майстроў краю.

Практычныя работы:

вывучэнне свайго прозвішча і роду; складанне радаводнага дрэва. Збор этнаграфічнага матэрыялу і апісанне прыладаў працы, адзення, посуду і інш. Запіс вуснай народнай творчасці людзей розных нацыянальнасцяў тваёй малой радзімы.

2. Тапанімічныя асаблівасці тваёй мясцовасці

Асаблівасці тапанімікі населеных пунктаў тваёй малой радзімы. Знаёмства з літаратурнымі крыніцамі па тапаніміцы Беларусі. Аналіз мясцовых тапонімаў і ўзнаўленне на яго аснове першапачатковага характару таго ці іншага населенага пункта, асаблівасцяў фармавання, планіроўкі, гістарычнай ролі, працэсаў міграцыі народаў ці этнічных групаў.

Практычныя работы: складанне тапанімічнай картатэкі назваў населеных пунктаў свайго мясцовасці, іх вуліц.

3. Асаблівасці забудовы населеных пунктаў тваёй мясцовасці

Тыпы населеных пунктаў роднага краю, іх форма,

планіроўка. Умовы, што вызначылі месца размяшчэння населеных пунктаў тваёй малой радзімы (асаблівасці рэльефу, наяўнасць водных крыніцаў, характар шляхоў зносінаў і інш.). Час узнікнення населеных пунктаў, асаблівасцяў забудовы жылля людзей, яго план, асаблівасці выкарыстання кожнай часткі жылля. Асаблівасці ўпрыгожвання жылля, тэндэнцыя яго змяненняў. Помнікі архітэктуры свайго краю. Археалагічныя помнікі наваколля (горада, раёна, вёскі).

Экскурсіі па населеным пункце, да помнікаў архітэктуры, у музей выяўленчага мастацтва.

Практычныя работы: апісанне помнікаў архітэктуры, фатаграфаванне забудоваў рознага часу, пошук мясцовых археалагічных помнікаў тваёй малой радзімы.

4. Мінулае твайго краю

Знаёмства з літаратурай па гісторыі тваёй малой радзімы. Найважнейшыя гістарычныя падзеі, што адбыліся на тэрыторыі тваёй

малой радзімы. Асаблівасці арганізацыі пошукавай працы. Экскурсіі і паходы па родным краі.

Практычныя работы: запіс і абагульненне гутарак з жыхарамі сталага веку тваёй малой радзімы.

5. Твая малая радзіма ў гады Вялікай Айчыннай вайны

Знаёмства з літаратурай аб падзеях, што адбываліся ў час Вялікай Айчыннай вайны ў тваім краі. Партызанская барацьба мясцовага насельніцтва з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Знакамітыя землякі тваёй малой радзімы – удзельнікі тагачасных падзеяў.

Экскурсіі ў музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ў Мінску.

Практычныя работы: гутаркі з удзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны і іх апрацоўка. Пошук і апрацоўка фантэравых пісьмаў, фатаграфіяў, успамінаў. Шэфская дапамога ўдзельнікам Вялікай Айчыннай вайны.

6. Працоўныя будні твайго краю

Сучасны стан гаспадаркі тваёй малой радзімы, яе праблемы. Прамысловыя прадпрыемствы і іх прадукцыя. Асноўныя прафесіі на прадпрыемствах. Знакамітыя людзі працы. Сельскагаспадарчыя прадпрыемствы роднага краю, іх спецыялізацыя. Экскурсіі на прамысловыя і сельскагаспадарчыя прадпрыемствы тваёй малой радзімы, сустрэчы і гутаркі з працаўнікамі тваёй мясцовасці.

Практычныя работы: запіс і апрацоўка гутарак з ветэранамі працы, перадавікамі вытворчасці, фермерамі, афармленне фотаальбома. Шэфская дапамога ветэранам тваёй малой радзімы.

7. Апісанне прамысловага прадпрыемства тваёй малой радзімы (на выбар гурткоўцаў і кіраўніка гуртка)

Прамысловаць твайго краю, яе месца ў структуры гаспадаркі раёна, вобласці і краіны. Самыя буйныя прадпрыемствы тваёй мясцовасці. Знаёмства і апісанне аднаго з прамысловых прадпрыемстваў тваёй малой радзімы.

План апісання прамысловага прадпрыемства: а) назва прадпрыемства; б) эканоміка-геаграфічная ацэнка становішча прадпрыемства ў адносінах да транспартных шляхоў, сыравіннай і паліўна-энергетычнай базы; в) спецыялізацыя прадпрыемства; г) рабочыя кадры прадпрыемства (колькасны склад, адукацыйны і прафесійны ўзровень); д) тэхналагічны працэс і прадукцыя, якую выпускае прадпрыемства; е) вытворчы сувязі прадпрыемства па забеспячэнні сыравінай, палівам, паўфабрыкатамі, збыце гатовай прадукцыі; ж) дынаміка росту прамыс-

ловай прадукцыі і фактары, што яе абумоўліваюць; рэнтабельнасць, сабекошт прадукцыі; з) перспектывы развіцця прадпрыемства.

Экскурсіі на прамысловае прадпрыемства ці ў асобныя яго цэхі, сустрэчы з працаўнікамі.

Практычныя работы: збіранне ўзораў (фотаздымкаў, замалёвак) выпускаемай прадукцыі, запіс і апрацоўка гутарак з прадстаўнікамі прамысловага прадпрыемства, знаёмства з асноўнымі прафесіямі.

8. Апісанне сельскагаспадарчага прадпрыемства тваёй малой радзімы (на выбар гурткоўцаў і кіраўніка гуртка)

Знаёмства і апісанне прадпрыемства сельскай гаспадаркі па наступным плане: а) від і назва гаспадаркі, час яе заснавання, змены ў яе складзе з моманту арганізацыі; б) геаграфічнае становішча ў адносінах да суседніх гаспадарак, раённага цэнтра, шляхоў зносінаў і г.д.; в) спецыялізацыя гаспадаркі; г) структура зямельнага фонду і якасная ацэнка сельскагаспадарчых угоддзяў; д) характарыстыка асноўных і дапаможных галінаў сельскай гаспадаркі: паляводства, жывёлагадоўля, агародніцтва, пчальства і інш.; е) узровень механізацыі гаспадаркі; ж) працоўныя рэсурсы; рэнтабельнасць вытворчасці; і) перспектывы развіцця.

Экскурсіі на ферму, зерняток, мэхвор і інш.; знаёмства з асаблівасцямі працы, рознымі прафесіямі.

Практычныя работы: запіс і абагульненне гутарак з працаўнікамі гаспадаркі, выпуск насценнай газеты, фотаальбома.

9. Культура, літаратура і мастацтва тваёй мясцовасці

Асаблівасці развіцця культуры, літаратуры і мастацтва на тэрыторыі краю. Дзеянне культуры, літаратуры і мастацтва тваёй малой радзімы. Вусная народная творчасць. Дамы культуры, музеі, народныя тэатры, самадзейныя мастацкія калектывы тваёй малой радзімы, асаблівасці іх дзейнасці.

Экскурсіі ў музеі, ва ўстановы культуры, па мясцінах, апісаных у творах пісьменнікаў ці адлюстраваных мастакамі.

Практычныя работы: сустрэчы з вядомымі дзеячамі культуры, якія нарадзіліся ў тваёй мясцовасці. Выпуск рукапісных часопісаў, фотаальбомаў, відэафільмаў.

10. Падвядзенне вынікаў працы

Напісанне летапісу школы. Сустрэча са знакамітымі людзьмі тваёй малой радзімы. Выстава рукапісных часопісаў, фотаальбомаў, твораў самадзейных мастакоў.

Распрацаваў Іван ЗАКАРЭВІЧ, г. Іўе

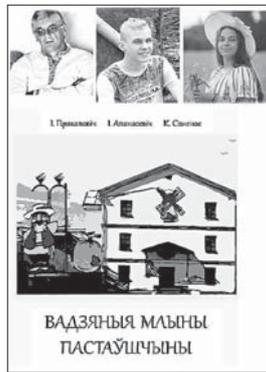
Пра край вадзяных млыноў

Нядаўна атрымаў па пошце падарунак – кніжку «Вадзяныя млыны Пастаўшчыны». Яе аўтары – настаўнік геаграфіі і астраноміі вышэйшай катэгорыі Пастаўскай гімназіі Ігар Пракаповіч і яго таленавітыя вучні-дзесяцікласнікі Іван Апанасевіч і Кацярына Семенас.

Колькі словаў пра суаўтараў настаўніка. Іван – пераможца раённых алімпіядаў па фізіцы і матэматыцы, прызёр раённага конкурсу даследчых работ «Эўрыка» па матэматыцы. Закончыў музыкальную школу па класе баяна, удзельнік узорнага духавога аркестра (грае на саксафоне). Самастойна вывучыў мовы web-праграмавання і напісаў сайт з інтэрактыўнай картай. У вольны час захапляецца ры-

балкай, фатаграфіяй. Кацярына – пераможца раённых алімпіядаў па беларускай мове, удзельніца раённай алімпіяды па англійскай мове і пераможца раённых конкурсаў даследчых работ «Глорыя» па англійскай мове. Захапляецца музыкай і роварнымі вандроўкамі па Пастаўшчыне і Мядзельшчыне. Піша вершы і выконвае песні, грае на гітары.

Выданне мае наклад 50 асобнікаў і аздабленае добрымі фотаздымкамі: краявіды, млыны, дакументы. Гэта падрабязны даведнік па вадзяных млынах Пастаўшчыны, створаны ўдзельнікамі краязнаўчага гуртка «Terra incognita» Пастаўскай гімназіі на аснове экспедыцыйных даследаванняў, архіўных і літаратурных крыніцаў.

Мяркую, выданне будзе вельмі карыснае ўсім, хто цікавіцца культурай сваіх родных мясцінаў, а таксама тым, хто займаецца даследачай, адукацыйнай і асветніцкай дзейнасцю: навукоўцам, настаўнікам, бібліятэкарам, экскурсаводам і краязнаўцамі.

Аляксей ШАЛАХОЎСКИ, г. Мінск

Каб любіць Беларусь

Эклезіёнiмы беларускіх манастыроў

У сучасным крызісным стане грамадства і асобы ў свеце адной з умоваў, якая стабілізуе і гарантуе пазітыўнае развіццё чалавецтва, з'яўляецца набліжэнне і пастаяннае асэнсаванне стану духоўнасці.

Істотным здабыткам славянскай культуры з'яўляюцца праваслаўныя храмы і манастыры. Паняцце «манастыр» прыйшло разам з хрысціянствам у Кіеўскую Русь з Візантыі, якая паўстала на аснове грэчаскай культуры. З грэчаскай мовы «манастыр» – «адасобленае жыллё» (грэчаскае μοναστήριον паходзіць ад грэчаскага μόνος – «адзін, адзінокі, самотны». – «КГ»). Паводле статута Рускай праваслаўнай царквы, манастыр – царкоўная ўстанова, у якой пражывае і ахвішчэўляе сваю дзейнасць мужчынская ці жаночая абшчына, што складаецца з праваслаўных хрысціянаў, якія самі выбралі манаскі лад жыцця для духоўнага і маральнага ўдасканалення і сумеснага вызнання праваслаўнай веры.

На тэрыторыі Беларусі налічваецца 42 манастыры. У выніку даследавання іх эклезіёнiмаў (уласная назва месца ладжання абраду, месца пакланення любой рэлігіі, у тым ліку назвы храма,

манастыра, капліцы, крыжа. – «КГ») было выяўлена 13 аднайменных манастыроў. Тры з іх носяць назву Раства-Багародзіцкі, два – Пакроўскі, Спаскі, Мікольскі, Успенскі, Дабравешчанскі.

Мэта працы – даследаваць эклезіёнiмы беларускіх манастыроў.

Акрэсленая мэта прадугледжвае вырашэнне наступных **задач**: даследаваць гісторыю ўзнікнення манастыроў, высветліць паходжанне эклезіёнiмаў манастыроў, вызначыць ролю манастыроў у культурным жыцці Беларусі.

Значымасць працы заключаецца ў даследаванні эклезіёнiмаў беларускіх манастыроў. Вынікі даследавання, на думку аўтара, могуць быць уключаны ў даведнікі і дапаможнікі па культуралогіі, могуць быць карыснымі пры правядзенні пазакласных мерапрыемстваў у школе.

Кожны манастыр мае сваю шматвекавую гісторыю. Многія ў гады ганенняў на царкву спынялі сваё існаванне, але праходзіў час, і манастыры зноў адраджаліся.

Некаторыя манастыры ўзніклі на месцах, дзе, паводле легендаў, з'яўлялі-

ся хрысціянскія святыя, іншыя былі пабудаваныя на сродкі заможных людзей.

Паходжанне эклезіёнiмаў манастыроў вельмі часта звязанае з імёнамі найбольш паважаных хрысціянскіх святых ці з найважнейшымі святамі праваслаўнай царквы. Як паказала праведзенае даследаванне, з 13-і аднайменных манастыроў 5 названы ў гонар такіх святых, як Багародзіца, Мікалай Цудатворац, 8 – у гонар Пакроўвай Найсвятой Багародзіцы, Спаса, Успення Найсвятой Багародзіцы, Дабравешчанна.

Праваслаўны манастыр за ўвесь час свайго існавання стаў важным духоўным, культурным, сацыяльным цэнтрам для беларускага народа.

Хаця асноўнай мэтай манаскага жыцця з'яўляецца адыход ад усяго светскага, манахі маюць агульнасць поглядаў з акаляючай іх сацыякультурнай прасторай, што вылілася ў фармаванне разнастайных формаў дзейнасці манастыроў, накіраваных на ўзаемадзеянне са светам.

На сённяшні дзень манастыры ў Беларусі разгарнулі шырокую грамадскую дзейнасць. Так, пры Спаскім манастыры ў Кобрыне, Багародзіцкім манастыры ў Гродне, Пакроўскім манастыры ў Хойніках, Мікольскім манастыры ў Магілёве, Успенскім манастыры ў в. Казімірава Жлобінскага раёна і многіх іншых функцыянуюць нядзельныя школы для дзяцей і дарослых, у некаторых – адкрытае іканапiсныя класы.

Пры Спаскім манастыры ў Магілёве заснаваны музей гісторыі горада. У Талачыне плануецца стварэнне пры Пакроўскім манастыры шпітала, пры-

тулку для адзіночкі старых людзей і інвалідаў.

У Мікольскім манастыры ў Магілёве дзейнічае моладзевы праваслаўны хор. Пры Дабравешчанскім манастыры ў Слоніме адкрытае духоўнае вучылішча, дзейнічае іканапiсныя майстэрня.

Ва ўсіх манастырах праходзяць хрэсныя хады. Манастыры з'яўляюцца духоўнымі цэнтрамі гарадоў, якія акрыляюць паломнікаў. Акрамя гэтага, манастырамі арганізуюцца агульнагарадскія лекцыі вядучых місіянераў.

Такім чынам, рэлігія ў жыцці беларускага грамадства займае значнае месца. Яе дабравольнае ўздзеянне выяўляецца ва ўзрастанні духоўных патрэбаў людзей, іх непрымырымым стаўленні да гвалту, несправядлівасці, абьяквасці, алкагалізму і іншых сацыяльных хібаў. У адрозненне ад СССР-БССР, Рэспубліка Беларусь не ставіць на мэце знішчэнне рэлігійнага светапогляду. Захоўваючы свой свецкі характар, яна абаліраецца на маральны патэнцыял традыцыйных для Беларусі рэлігійных арганізацый, супрацоўнічае з імі ў сферы дабрачыннасці, барацьбы са злчыннасцю, наркаманіяй, іншымі асацыяльнымі з'явамі. Іх стасункі характарызуюцца партнёрствам, агульным клопатам аб дабрабыце людзей і грамадзянскім міры, што з'яўляецца дадатковым доказам існавання ў Рэспубліцы Беларусь грамадзянскай супольнасці.

Юлія МЯЛЕШКА,
вучаніца 7 класа СШ № 92 г. Мінска
Навуковы кіраўнік – Алена Мазанік

З-пад музейнага шкла

«Забытая вайна» і Слонімсчына

Першую сусветную вайну цяпер называюць «забытай вайной», аднак яна была адной з самых жорсткіх і кровапралітных, прынесла незлічоныя бедствы ўсім краінам, якія прымалі ў ёй удзел. Страты той вайны перавышаюць 20 мільянаў чалавек.

У верасні 2020 г. споўнілася 105 гадоў з дня акупацыі Слонімсчыны ў часы Першай сусветнай вайны. Экспазіцыя Слонімскага раённага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага знаёміць наведнікаў з гісторыяй краю ў перыяд акупацыі і прапануе для прагляду ўнікальныя экспанаты.

Заснавальнік музея Іосіф Стаброўскі быў удзельнікам Першай сусветнай вайны. Сустрэў яе на паўночна-ўсходнім фронце ў чыне падпалкоўніка, камандаваў 55-м артылерыйскім дывізіёнам. Ён прайшоў гэтую вайну з першага і да апошняга дня, удзельнічаў у баях каля возера Нарач і горада Баранавічы, адчуў на сабе дзеянне нямецкіх газавых атакаў, якія германцы пачалі выкарыстоўваць як зброю масавага паражэння з красавіка 1915 г.

У гады Першай сусветнай І. Стаброўскі апымаў званне палкоўніка і ўзнагароджаны пачаснымі ордэнамі. Ён быў не толькі выдатным афіцэрам, але і чалавекам, што блізка да сэрца прымаў нягоды і пакуты салдатаў і мірных жыхароў. Жахі вайны ён паказаў у фотаальбоме «Крыва-

вым следам», які змяшчае больш за 300 фотаздымкаў-сведчаньняў усяго ўбачанага і перажытага. Невялікая частка гэтых фотаздымкаў размешчана ў экспазіцыі музея. Тут можна ўбачыць фотасалдатаў і афіцэраў у час адпачынку і пад час баёў,

авіярамонтную майстэрню, газавую атаку, атручаных удзілівымі газамі людзей, убачыць, як праводзілася ачыстка акупаў пасля газавай атакі. Асаблівую ўвагу прыцягвае фотаздымак «Маленькі бжанец», на якім адлюстраваны хлопчык.

Вайна і акупацыя прынесла Слонімсчыне разбурэнні і пажары. У экспазіцыі сярод фотаілюстрацыяў эпізодаў вайны змешчаны і здымак ахопленага полымем Слоніма. Горада на ім амаль не відаць, ён увесь ахоплены велізарнымі клубамі агню і дыму. Гарэў не толькі Слонімі, гарэлi шматлікія вёскі. У дадатак да ўсяго была авешчаная прымусовая эвакуацыя насельніцтва ў Расію. Аб гэтым сведчыць дакумент – акупацыйны пашпарт.

Сядзіба Пуслоўскага ў Альбарціне была занята пад рэзідэнцыю камандуючага Усходнім фронтам германскай арміі генерала Вайерша. Тут жа, у Альбарціне, размясцілася 118-я сельскагаспадарчая калона Усходняга фронту. У экспазіцыі прадстаўлены фотаздымкі генерала германскай арміі і сядзібнага дома Пуслоўскага.

Вайна разбурыла вёскі, знішчыла гаспадарку. Частка абсталявання фабрык і заводаў была вывезена, астатняе, каб не заставаўся акупантам, знішчана адступаючай арміяй. Былі ўзарваныя ўсе масты праз раку Шчару. У экспазіцыі размешчаны фотаздымак узарванага чыгуначнага моста.

Больш за тры гады працягваўся на Слонімсчыне акупацыйны рэжым. Перад вайной насельніцтва горада налічвала 22 тысячы чалавек, а ў выніку эвакуацыі, гола-

ду, эпідэміяў і расстрэлаў скарацілася да 9-і тысячаў.

Мінула стагоддзе, але каш захавай для нашчадкаў фотаздымкі людзей і разбурэнняў у Слоніме, дакументы, акупацыйныя пашпарты жыхароў горада і паведа, акты пра страты, нанесеныя сляхам Слонімсчыны і іншыя сведчанні перажытага ў гады Першай сусветнай вайны.

Алена СУХАРУКАВА,
дырэктар Слонімскага раённага
краязнаўчага музея
імя І.І. Стаброўскага

Ляляк – сёлетняя птушка года ў Беларусі

Грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) абвясціла птушку 2021 года: на змену глушцы ляціць ляляк.

Птушку года абіраюць сябры АПБ галасаваннем на 3'ездзе арганізацыі, што праходзіць у пачатку года. Кожны сябра атрымлівае бюлетэнь з птушкамі-кандыдатамі, адна з якіх прапанаваная Цэнтральным саветам АПБ, другая – Сакратарыятам арганізацыі, а трэцяя абрана адкрытым анлайн-галасаваннем на сайце АПБ.

Гэтым разам у анлайн-галасаванні лідарамі сталі адразу дзве птушкі – ляляк і сініца-апалонік. Іх прыхільнікі запусцілі цэлаю «перадвыбарчую кампанію» на сваіх старонках у сацсетках і Telegram, і ў выніку абодва віды атрымалі права «балатавацца» на званне птушкі года. Таму на 3'ездзе АПБ 8 лютага 2020 года кандыдатаў на птушку года было не тры, як звычайна, а чатыры! Акрамя іх «балатавалася» стрынатка-чаротаўка і звычайная туркаўка.

На 3'ездзе былі яшчэ раз прадстаўлены ўсе кандыдаты. Пасля таемнага галасавання ўсе бюлетэні былі запячатаныя ў папку. Каб захаваць інтрыгу да канца года, падлік галасоў прайшоў у канцы лета. А цяпер прыйшоў час абвясціць пераможцу галасавання: год глушца закончыўся, і мы сустракаем новага крылатага сімвала!

Калі вы хочаце паўплываць на выбар наступнай птушкі года, далучайцеся да АПБ і ўдзельнічайце ў галасаванні на штогадовым 3'ездзе. Ужо ў пачатку гэтага года сябры арганізацыі змогуць аддаць галасы за птушку 2022 года.

Звычайны ляляк (рус. Козодой обыкновенный) – адзіны прадстаўнік атрада лелякападобных у Беларусі. А ўсяго ў свеце – каля

Ляляк – майстар маскіроўкі

Фота: Міхаіл Бар АПБ

120-і відаў з гэтага атрада. Руская назва, як і ў многіх іншых еўрапейскіх мовах, – калка з лаціны (Caprimulgus europaeus), якая паказвае на сувязь гэтага віду з пашамі і свойскай жывёлай, вакол якой птушкі лавілі насякомых.

Спецыяліст АПБ па прыродаахоўных пытаннях Сямён Левы зазначае:

– Пакуль леляку не прагражае знікненне, але ў нас ёсць толькі ацэнка колькасці ў Беларусі 1997 года: 35 000 – 50 000 парай на гнездаванні. Нярэдка выпадкі гібелі ад аўтамабіляў, бо лелякі чамусьці любяць адпачываць на лясных дарогах. Гэтай праблемай мы хацелі б заняцца сёлета ў першую чаргу. Акрамя таго, як і ўсе птушкі, якія гнездуюць на зямлі, лелякі пакутуюць ад знішчэння гнездаў наземнымі драпежнікамі.

Ляляк памерам з голуба, з даўжэйшымі крыламі і хвостом. Даўжыня цела да 29 см, размах крылаў да 64 см. Вага не перавышае 100 г.

Убачыць леляка ў дзікай прыродзе – вялікая ўдача, і не толькі таму, што ён актыўны толькі ў прыцемках і ўначы. Гэтая птушка – майстар маскіроўкі, яе апярэнне практычна зліваецца з колерам лясной падсцілкі ці кары дрэва. Прыжмурывшы свае вялікія вочы, птушка становіцца днём незаўважнай як для чалавека, так і для птушак-драпежнікаў. Ка-

роткія пальцы не прыстасаваныя для абхоплівання галінаў, і ляляк, напэўна, адзіны від у нас, які сядзе ўздоўж галіны!

Ляляк мае ўнікальную дзюбу. Закрытай яна выглядае вельмі маленькаю. Але варта птушцы адкрыць яе, як мы ўбачым надзвычай шырокі рот. Разам з рэнічастым пер'ем па краях дзюбы гэта не толькі выдатнае прыстасаванне для лоўлі на лёце жукоў і начных матылькоў, але і сродак запалохвання ворагаў.

Ляляк не абцяжарвае сябе будаўніцтвам гнязда. Кладку з двух яек самка робіць адразу на лясной падсцілцы, часцей за ўсё ў сасновым лесе. Аб прысутнасці леляка можна даведацца па яго працяглай манатоннай трэлі, што нагадвае таракценне матацыкла.

На зімоўку нашыя лелякі ў верасні адлятаюць у Паўднёвую Афрыку, а вяртаюцца толькі ў канцы красавіка.

Варта дадаць, што нацыянальную кампанію «Птушка года» АПБ праводзіць з 2000 года, каб прыцягнуць увагу людзей да дзікіх птушак Беларусі, іх праблемаў і неабходнасці захавання тых месцаў, дзе яны жывуць. Увесь сёлетні год будучы праходзіць мерапрыемствы, прысвечаныя леляку, да якіх змогуць далучыцца дарослыя і дзеці. Калі ў вас ёсць карысныя ідэі і прапановы, што можна ажыццявіць у межах кампаніі, дасылайце іх, калі ласка, на паштовую скрыню каардынатару кампаніі ptushki.org@gmail.com.

У мінулыя гады сімваламі Беларусі былі: белы бусел, белая пліска, авяльга, дамавы верабей, гарадская ластаўка, барадатая кугакаўка, кнігаўка, салавей, вялікая белая чапля, шэрая гусь, сокал-пустальга, вялікі кулён, чорны свіргуль, удод, звычайная зязюля, вухастая сава, жаўрук-смяццох, шчыгел, вялікі арлець, глушэц.

Паводле паведамлення прэс-службы АПБ

Лёсы людскія

Безыменная

За сваё жыццё сустракаў людзей з рознымі прозвішчамі. Таму амаль не памыляўся, з якіх краёў іх карані. Калі ж аднойчы на калідоры бальніцы раздаўся зычны голас дзяжурнай медсястры: «Безыменная, на ўколы!», – мяне гэта зацікавіла. З суседняй палаты выйшла жанчына сталага ўзросту, бадзёры рух, стройная постаць, – так бы мовіць, інтэлігентная жанчына інтэлектуальнай працы. Калі яна вярталася назад, зрабіў крок насустрэч і спытаў: «Карысна даведацца, адкуль такое прозвішча?». «У чым ваша карысць?», – у адказ спытала мяне. Здзівіла чыстае, беларускае вымаўленне. Я расказаў, што за многія гады працы ў газеце не сустракаў людзей з такім прозвішчам. Вынікам нашай сустрэчы стала вось такая жыццёвая гісторыя.

– Родам я з СССР. Гэта ўсё, што я ведаю ад прыёмных бацькоў. А знайшлі мяне ў Рэспубліцы Комі ўвосень 1952 года. Бацька там быў у лагерах, расканваіраваны, працаваў на лесасплаве. Скончыўся сплаў, бригада вяртаецца ў барак, які стаў на беразе ракі, і вартаўнік, стары латыш, паказвае малую, гадоў двух, дзяўчынку, згаладалую, якая не магла самастойна хадзіць. Кажы латыш, што ў барак зайшла жанчына, папрасілася пагрэцца. Пасля выйшла і не вярнулася. Так я засталася сярод мужчын. Усе імкнуліся мяне паласаваць: хто драбочкам шукру, хто рыбу зловіць. Лавілі зайцоў, каб падкарміць свежым мясам. Стары латыш пашыў з заечых шукрац цёплае адзенне. Мужчыны ўсё ж паставілі мяне на ногі, я пачала самастойна бегаць. На правесні, калі ўсе работы да новага сплаву былі зробленыя, начальства вырашыла пыতাгнаў забраць у лагерь. Прыйшоў пасыльны, знайшоў сярод мужчын дзіця. «Хто, адкуль», – ніхто не ведаў. Мяне забралі і перадалі ў прыёмны дом у пасёлку Чыгуначны. Там я атрымала сваё прозвішча – Безыменная. Летам 1953 года вызвалілі бацьку. Ён знайшоў мяне ў гэтым доме. Каб забраць мяне, выклікаў жонку. Так з'явіліся бацькі. Мяне прывезлі ў Брест. Бацькі мелі выхэйшую адукацыю. Зранку ішлі на працу, а мяне глядзяць прыходзіла бабулька. Помню, як спявала мне песні. Я рана навучылася чытаць, пісаць. Дома бацькі размаўлялі толькі па-беларуску ці па-польску. Беларуская мова для мяне стала роднай. Хто я, адкуль, бацькі расказалі мне, калі я была ў сёмым класе. Скончыўшы школу, паступіла ў музычнае вучылішча.

Я заўсёды адчувала на сабе бацькоўскія клопаты. Ведаўшы, што я бацькам не родная, яшчэ большая павага расла да іх у мамі сэрцы. Мне, можа, і хацелася ведаць, хто былі мае кроўныя бацькі. Але не змагла. Цяпер я цвёрда ўпэўненая, што маці зрабіла разумна, пакінуўшы мяне ў мужчынскім барак. Гэтым выратавала мяне ад згубы.

Выйшла замуж я ў 1977 годзе. Мой муж працаваў на ніве культуры. У нас нарадзілася дачушка, якой былі бясконда радыя. Толькі забіраць мяне з бальніцы давялося з двума дзеткамі. Адна маладая мама адмовілася ад сына ў радзільні. Дзеці атрымалі выхэйшую адукацыю. Калі сын заканчваў інстытут, мы расказалі яго гісторыю. Ён адказаў, што даўно аб гэтым ведае, знайшліся «добрыя» людзі. Але гэта ніколі не пагаршала нашых стасункаў. Цяпер у дзяцей свае дзеці. Дачка жыве ў Мінску, сын – на Салігоршчыне, пабудоваў катэдж. На старасці гадоў вырашылі пераехаць бліжэй да сына. Быццам забыліся цяжкія ўспаміны, аб мінулым не ўспаміналі. Але лёс нагадаў. Аднойчы, калі сям'я сына была дома, раздаўся званок. На парозе стаяла жанчына ў запэцканым адзенні, з шэрым тварам, які бывае ў тых, хто дружыць з моцнымі напоямі. Яна заявіла сыну, што з'яўляецца яго роднай маткай, і папрасілася ў дом. Сын адмовіў і прагнаў з двара.

Спытаць ці штосьці скажаць не магу, а ў душы нешта цяжкае. Сын носіць прозвішча мужа, а я сваё, нарачонае лёсам. Не стала мяняць, калі атрымлівала першы пашпарт, не памяняла, калі выйшла замуж. Гэта прозвішча для мяне неадкрывальна. Яно абавязвае мяне быць удзячнай мамі бацькам, якія вырасталі мяне, і памятаць, адкуль мы.

Уладзімір ДАМЕЛЬ, г. Салігорск

Скарыстаны малюнак Веры Шут з першай публікацыі ў газеце «Инфа-Кур'ер» (Слуцк, 22 кастрычніка 2015 года)

Фота Валерыя ДАМБРОЎСКАГА

СТУДЗЕНЬ

21 – Туранкоў Аляксей Яўлампавіч (1886 – 1958), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, адзін з заснавальнікаў масавай песні, хору і рамансаў у беларускай музыцы – 135 гадоў з дня нараджэння.

21 – Халшчанкова (дзявочае Радзько) Ганна Станіславаўна (1951, Лідскі р-н), спявачка, заслужаная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

23 – Зінкевіч Уладзімір Леанідавіч (1951, Хойніцкі р-н), жывапісец, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2008), ганаровы член Расійскай акадэміі мастацтваў – 70 гадоў з дня нараджэння.

24 – Міхась Мушынінскі (Міхал Іосіфавіч; 1931, Быхаўскі р-н – 2018), літаратуразнаўца, тэксталаг, крытык, член-карэспандэнт НАН Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1980), прэміі НАН Беларусі (2013) – 90 гадоў з дня нараджэння.

24 – Міхась Пазнякоў (Міхал Паўлавіч; 1951, Быхаўскі р-н), пісьменнік, перакладчык, мовазнаўца, журналіст, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя П. Броўкі ў галіне дзіцячай літаратуры (1996) – 70 гадоў з дня нараджэння.

25 – Герашчанка Дзмітрый Васільевіч (1951, Мінск), архітэктар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1989) – 70 гадоў з дня нараджэння.

25 – Спарышкоў Уладзімір Пятровіч (1951 – 2016), кінааператар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) і СССР (1985) – 70 гадоў з дня нараджэння.

27 – Раманская Наталля Міхайлаўна (1961, Петрыкаўскі р-н), спявачка, педагог, заслужаная артыстка Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

28 – Дашчынскі Юзаф (1781, Вільня – 1844), піяніст, кампазітар, дырыжор, педагог – 240 гадоў з дня нараджэння.

29 – Шэлег Вольга Міхайлаўна (1931, Стаўбцоўскі р-н – 1965), мовазнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1971) – 90 гадоў з дня нараджэння.

30 – Шамякін Іван Пятровіч (1921, Добрушскі р-н – 2004), народны пісьменнік Беларусі, дзяржаўны і грамадскі дзеяч, акадэмік НАН Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1951), Літаратурнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1959), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968, 1982), Прэміі Саюзнай Дзяржавы Беларусі і Расіі (2002) – 100 гадоў з дня нараджэння.

Усмешкі-пацешкі на трох мовах

Так можна сказаць пра новую кнігу гомельскага паэта Валерыя Ветошкіна. Пад назвай «Улыбашки» яна выйшла сёлета ў КУП «Рэдакцыя газеты «Гомельская праўда»». Гэта зборнік вершаў на рускай, беларускай і ўкраінскай мовах, адрасаваны дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту.

Творы, як заўсёды ў гэтай паэты, цікавыя, займальныя, павучальныя, у многіх з іх так і струменіць добраазначылы гумар. Чытачы, як юныя, так і іх бацькі або бабулі з дзядулямі, з задавальненнем прачытаюць вершы на самых розных тэмах са свайго дзіцячага жыцця. Прычым могуць зрабіць гэта на розных мовах, кожная з якіх па-свойму прыгожая і адметная.

Арыгінальныя вершы В. Ветошкіна (а іх у кнізе больш за чатыры дзясяткі) напісаныя на рускай мове. На беларускую мову творы пераклала член Саюза пісьменнікаў Беларусі Людміла Яськова, на ўкраінскую – расійская і ўкраінская паэтэса Вольга Сафронава.

Яшчэ адна асаблівасць гэтай выдання, якое выпушчана накладам 500 асобнікаў, – усе творы ілюстраваныя малюнкамі юных мастакоў студыі вывучэнчага мастацтва Гомельскага аэбласнога Палаца творчасці дзяцей і моладзі. Пад кіраўніцтвам сваіх настаўнікаў яны актыўна ўдзельнічалі ў сумесным творчым праекце – і кніга атрымалася на славу! Дапаможа яна ў працы і выхавальцам дзіцячых садкоў, і настаўнікам пачатковых класаў, а самае галоўнае – прынясе вялікую радасць юным чытачам.

Міхась СІВА

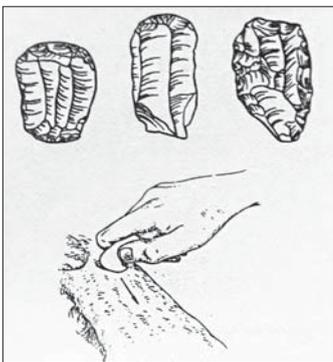
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРЫЛАДЫ ПРАЦЫ – спецыяльна апрацаваныя чалавечымі рэчы, пры дапамозе якіх ён уздзейнічае на іншыя, узятыя з навакольнай прыроды (на прадметы працы), з мэтай выкарыстання іх для сваіх патрэбаў (падтрымкі існавання, здабычы ежы і сыравіны, будаўніцтва і інш.).

У глыбокай старажытнасці чалавек навучыўся вырабляць прылады працы і змяняўся па меры іх удасканалення, развіцця тэхналогіі апрацоўкі. У працэсе працы вельмі павольна змяняліся рука, постаць, аб'ём і якасць галаў-

нога мозгу – фізічны тып чалавека (архантрап – палеантрап – неантрап). Ад адной эпохі да другой удасканаліліся форма, памеры, апрацоўка і асартымент прыладаў працы, пашыраліся іх комплексы, для вытворчасці выкарыстоўваліся камень, медзь, бронза, потым жалеза, дрэва, косць, рог і інш. матэрыялы. Вытворчасць магла ажыццяўляцца толькі ў абшчыне, дзе чалавек як сацыяльная істота павінен быў абменьвацца вытворчым досведам і дзе складваліся пэўныя вытворчыя і грамадскія ўзаемаасункі. Аднаводна развіваліся мысленне, мова, культура паводзінаў.

Скрабок

Сякеры-клены: каменныя (1, 5), крмянёвыя (2, 4, 7); цёслы (3, 6). 2 – 1,5 тыс. да н.э.

Старажытны майстар імкнуўся павялічыць зручнасць, вытворчую здольнасць, эфектыўнасць прыладаў працы («назапашаная праца»). Гэта вяло да змяшэння «жывой працы» – часу, неабходнага для вытворчасці пры дапамозе прылады працы адзінкі прадукцыі. Станаўленне чалавека, выраб прыладаў працы пачаліся 3 – 2,5 млн гадоў таму ў Афрыцы (у каменны век). На працягу многіх тысячгагоддзяў прылады працы выраблялі з каменю, дрэва і косці. Спачатку чалавек наносіў па крмянёвай гальцы некалькі ўдараў, каб атрымаць востры або рэжучы край. У выніку ўтваралася т.зв. «галечная прылада» (алдувайская эпоха). На працягу наступных 3-х эпох (дашэльскай, шэльскай, ашэльскай) выпрацоўвалася тэхніка расшчэплення крэменю і паслядоўнае абіванне нарыхтовак для атрымання ўдарных прыладаў, рубілаў, разоў. Вядома каля 10 іх тыпаў. У сярэдняй палеаліце, у мустьерскую эпоху (150 – 35 тыс. гадоў таму) спачатку абіваючы дыскападобныя нуклеусы, неандэртальцы (палеантрапы) нарыхтоўвалі грубыя адшчэпы, потым лёгкімі ўдарамі наносілі на іх рэтэш і надавалі прыладзе пэўную форму. Прасочваецца імкненне прытрымлівацца прататыпа, вобраз якога быў замацаваны ў памяці і перадаваўся нашчадкам. Вырабляліся востраканечнікі, скрэблы, масіўныя нажы, скрабкі, скоблі. Вядома каля 20-і тыпаў такіх прыладаў. Якасна новы этап пачаўся ў познім палеаліце (35 – 11 тыс. гадоў таму) з авалоданнем тэхнікі атрымання

пласцінаў з прызматычных нуклеусаў. Неантрапы (краманьёнцы) выраблялі з пласцінаў больш за 100 тыпаў удасканаленых прыладаў (наканечнікі дзідаў, разцы, нажы, скрабкі, скоблі, праколкі, свердлы і інш.), дасягнулі высокага ўзроўню ў апрацоўцы косці (праколкі, капалкі, кінжалы, гарпуны, дзіды і інш.). Пачалася вытворчасць састаўных прыладаў – у касцяную ці рагавую аснову замацоўваліся крмянёвыя ўстаўкі, лёзы. Падобная тэхналогія пашырылася ў мезаліце (9 – 5 тысячгагоддзі да н.э.), калі шырока пачалі выкарыстоўвацца лук са стрэламі (наканечнікі зробленыя з пласцінаў), грубаабалітвыя сякеры некалькіх тыпаў, касцяныя наканечнікі дзідаў з устаўленымі ў пазы вузкімі крмянёвымі пласцінкамі. Разнастайнымі прыёмамі апрацоўкі каменю авалодалі неалітычныя майстры. У крэменяздабыўчых шахтах здабывалася высакаякасная крмянёвая сыравіна. Пры канчатковай апрацоўцы прыладаў прымянялі плоскае, пілаватае, струменістае рэтушаванне, шлітаванне, паліраванне, свідраванне. Былі знойдзеныя найбольш мэтазгодныя формы для ўсіх асноўных прыладаў працы – сякераў, цёслаў, долатаў, нажоў, разоў, свердлаў, праколак, матык, сярпоў, гарпуноў, вострых, рыбалоўных кручкоў, кінжалаў, дзідаў, стрэлаў і інш. Кожная катэгорыя прыладаў пэўнага прызначэння прадстаўлена некалькімі тыпамі. Адсюль вынікае своеасаблівасць розных археалагічных культур.

(Працяг артыкула будзе)